

הנחיות להוראת המצגת "יחסים בין קבוצות"

קהל היעד: כיתות ט-יב

משך הפעילות: שניים עד שלושה שיעורים

הרעיון:

שייכות לקבוצה, כפי שהיא משתקפת בזהותו החברתית של אדם, היא אחד המאפיינים האנושיים הבולטים והחשובים ביותר. לכן אנשים לא רק רואים את עצמם כחברים בקבוצה, אלא גם תופסים אחרים ומתייחסים אליהם לפי השייכות הקבוצתית שלהם.

הקטגוריזציה של האדם כחבר בקבוצה ושל אחרים על פי השייכות הקבוצתית שלהם, היא תהליך קוגניטיבי אנושי, מרכזי ומעמיק, שמאפשר לארגן את העולם החברתי המורכב במבנה משמעותי וברור. בתהליך הזה, מצרפים יחדיו אנשים בעלי תכונות משותפות לקטגוריה אחת. קטגוריות אלו מספקות מידע חשוב להתנהגות אנושית, במיוחד במצבים שבהם חברי קבוצה אחת באים במגע עם חברי קבוצה חברתית אחרת.

פרטים שמגדירים את עצמם כחברים בקבוצה נוטים להעדיף את קבוצתם שלהם (קבוצת הפנים) ולהדגיש את ההבדלים בינה ובין קבוצות אחרות (קבוצת החוץ). העדפת הקבוצה מתבטאת ברגשות, בתפיסות ובהתנהגויות.

לחברים בקבוצה יש בדרך כלל גישות והתייחסויות חיוביות כלפי הקבוצה שלהם יותר מאשר כלפי קבוצות חוץ. מצד אחד, תפיסת העולם של חברי קבוצה אחת ביחס לקבוצה אחרת משפיעה על היחסים בין הקבוצות, ומצד שני היחסים בין הקבוצות משפיעים על תפיסת העולם וההשקפה של שתי הקבוצות, האחת כלפי השנייה. **שיתוף-פעולה** בין קבוצות מעודד עמדות והתנהגויות חיוביות ביניהן, ואילו **סכסוך** מצית עמדות והתנהגויות שליליות.

(מבוסס על: הבסיס הפסיכולוגי ליחסים בין-קבוצתיים, פרופ' דניאל בר-טל)

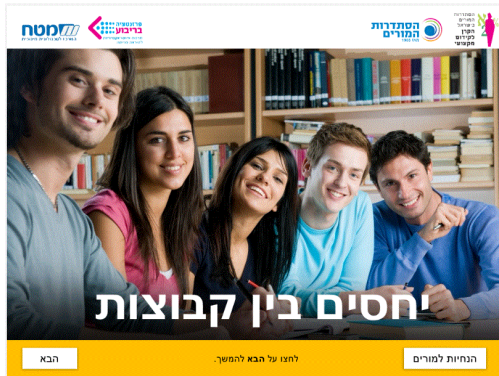
מצגת זאת תציג את נושא היחסים בין הקבוצות באמצעות דוגמה מעולם התלמידים – בית ספר שהגיעו אליו תלמידים משתי קבוצות. המצגת תדגים ותעסוק בנושאים שונים: החלוקה לקבוצת הפנים וקבוצת החוץ, ההשפעה של דעות קדומות על היחס כלפי הקבוצה האחרת, וההשפעה של שיתוף פעולה לעומת סכסוך ועימות על יחסים בין קבוצות.

מטרות השיעור:

- לעורר מודעות לנטייה האנושית לחלוקה בין הקבוצה שאנחנו שייכים אליה (קבוצת הפנים) לקבוצה שאנחנו לא שייכים אליה (קבוצת החוץ).
- לדון בדרכים לשיפור יחסים בין קבוצות, כגון שיתוף פעולה ויחס שוויוני.
- לעודד מעורבות ואכפתיות של התלמידים כלפי תופעות של ניכור והדרה בין קבוצות.

מהלך הפעילות:

שקף פתיחה

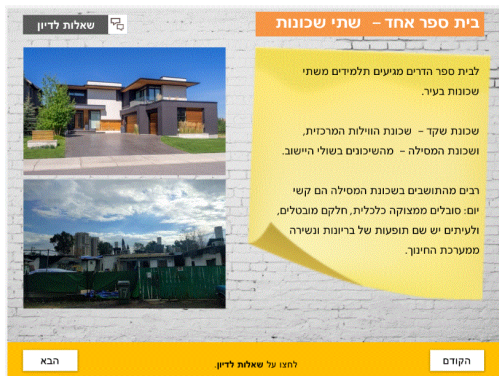

בשקף זה רואים תמונה של קבוצת תלמידים וכותרת המצגת – "יחסים בין קבוצות".

ניתן לשאול את התלמידים:

- אילו קבוצות בחברה אתם מכירים?
- אילו יחסים קיימים בין הקבוצות? שיתוף פעולה? עוינות? תחרות?
- במה לדעתכם תעסוק המצגת?

שקף שני: בית ספר אחד, שתי שכונות

שקף זה מציג את סיפור המסגרת – בית ספר אחד שהגיעו אליו שתי קבוצות – קבוצת תלמידים משכונת מצוקה, וקבוצת תלמידים משכונת יוקרה. כמו כן, השקף מציג מידע מקדים על שתי הקבוצות השונות.

מומלץ לדון בשאלות לדיון שבשקף וכן לשאול:

- באיזה אופן מידע קודם על קבוצות או בני אדם משפיע על מה שחושבים עליהם?
- לפי דעתכם, אילו יחסים יהיו בין התלמידים משתי הקבוצות? מדוע?
- איך לדעתכם המורים ינהגו כלפי התלמידים משתי הקבוצות? מדוע?
- לו הייתם תלמידים בכיתה הזו, באיזו קבוצה הייתם רוצים להיות? מדוע?

שקף שלישי: אנחנו והם

בשקף זה נעסוק בנטייה לחלוקה בין קבוצת הפנים (אנחנו) לקבוצת החוץ (הם), והסיבות לחלוקה ולסטריאוטיפים כלפי קבוצת החוץ.

ניתן לשאול את התלמידים את השאלה המופיעה על גבי המסך ולבקש מהם לבחור בהיגד שמעניין אותם. מומלץ גם לקרוא את ההסבר לכל היגד ולשאול את התלמידים:

- מה אתם מרגישים וחושבים בעקבות ההיגדים?

ניתן גם לחלק את התלמידים לקבוצות ולבקש מכל קבוצה למצוא כתבה, סיפור, סרטון או שיר המציג את ההיגד.

בלחיצה על 'הידעת' ייפתח מידע על תפיסת העולם של קבוצות והשפעתה על יחסים בין קבוצות. מומלץ לבקש מאחד/ת התלמידים/ות להקריא את הטקסט ולשאול:

- האם אתם מכירים מקרים המדגימים את הנאמר?

שקף רביעי: עוברים לבית ספר חדש

עוברים לבית ספר חדש

התלמידים משכונת המסילה סייעו את חטיבת הביניים ועזרו לתיכון אחרי שבו לא מכירים אותם. התלמידים פוצלו לזמן קצר. איך לדעתכם צריך לשלב את התלמידים בבית הספר כך שירגישו שווים לכולם? כתבו הצעות.

הקודם הסיפור תוכן בסדרה המצוינים או לחצו על סל"ב הבא

בשקף זה התלמידים משכונת המסילה עוברים לבית ספר חדש שבו לא מכירים אותם.

ניתן להגיד לתלמידים:

- קבוצת התלמידים משכונת המסילה יכולים לפתוח דף חדש. איך לדעתכם צריך לשלב אותם בכיתה חדשה כך שירגישו שווים לכולם?

ניתן להיעזר באפליקציית סל"ב כך שכל התלמידים יוכלו לענות ולדון בתשובות; לחלק את התלמידים לקבוצות ולבקש מכל קבוצה להציע את ההצעה שלה; או לבקש מהתלמידים לענות ולכתוב את התשובות על גבי השקף.

שקפים חמישי ושישי: כיתה י' וכיתה י"ב

כיתה י'1

בכיתה י'1 למורה היו דעות קדומות כלפי התלמידים משכונת המסילה. היא ריכזה את כל התלמידים מהשכונה בשולחנות מסוימים, אמרה לכולם שהם דוקים לעזרה ותמיכה, והצמידה לכל תלמידה חוקית מהכיתה. מה הייתם חושבים על התלמידים משכונת המסילה במקרה כזה?

הקודם כתבו מעל כל עמדה את מספר המצוינים עבורה. לחצו על שאלות לדיון הבא

בשני השקפים הבאים מסופר על שתי כיתות שבהן המורות קיבלו את התלמידים בדרך שונה. בכיתה אחת המורה פעלה מתוך דעות קדומות כלפי התלמידים ותייגה אותם כתלמידים חלשים הזקוקים לעזרה. בכיתה השנייה המורה דאגה לשלב את התלמידים כשווים לכולם.

ניתן לקיים הצבעה בכיתה ולשאול את התלמידים איך לדעתם יתייחסו בכל כיתה לתלמידים.

מומלץ להסביר לתלמידים:

ההשקפה של חברי קבוצה אחת ביחס לקבוצה אחרת משפיעה על היחסים בין הקבוצות, וגם היחסים בין הקבוצות משפיעים על ההשקפה של שתי הקבוצות, זו כלפי זו.

לדוגמה:

ההשקפות הגזעניות שהיו מקובלות על רבים מתושבי אירופה השפיעו על התנהגותם בעת שהם באו במגע עם האינדיאנים באמריקה או עם האפריקנים. השקפות אלה הוליכו אותם להתנהגויות בין-קבוצתיות שליליות של ניצול, אפליה ואפילו רצח עם.

לעומת זאת, כססוך יכול להשפיע על יחסים בין קבוצות, כפי שקרה ליחסים הסיניים-הודיים בעת מחלוקת סביב הגבול בין שתי המדינות ב-1959. לפני הססוך סטודנטים הודים תיארו את הסינים כיצירתיים, דתיים, חרוצים, מתקדמים, ידידותיים וישרים. ככל שהססוך הלך והתפתח השתנו הסטריאוטיפים שסטודנטים אלה ייחסו לסינים. הם הוסיפו להיחשב כיצירתיים, אבל עתה תוארו גם כתוקפנים, רמאים, אנוכיים, מחרחרי מלחמה, אכזריים וערמומיים.

לסיום מומלץ לעסוק בשאלות לדיון המקשרות את סיפור המקרה במצגת למתרחש בחברה מחוץ לכיתה.

ניתן גם לשאול:

- מה ניתן ללמוד מהמקרים על יחסים בין קבוצות?

כיתה י'2

בכיתה י'2 המורה שילבה את התלמידים משכונת המסילה בקבוצות עבודה משותפות עם כל תלמידי הכיתה, ונתנה להם משימות ותפקידים הדורשים שיתוף פעולה. מה הייתם חושבים על התלמידים משכונת המסילה במקרה כזה?

הקודם כתבו מעל כל עמדה את מספר המצוינים עבורה. לחצו על שאלות לדיון הבא

שקף שביעי: באיזו מידה אתם מסכימים עם ההיגדים הבאים?

בשקף זה מוצגים מספר היגדים, והתלמידים יכולים לסמן עד כמה הם מסכימים עם כל אחד מהם באמצעות הצבעה בכיתה או דיונים בקבוצות.

מומלץ לסמן כמה מסכימים עם כל היגד, ולבדוק עם התלמידים אילו היגדים עוררו יותר הסכמה ואילו פחות.

הסיכום שוב מקשר את הפעילות למתרחש בחברה. ניתן להסביר לתלמידים שבית הספר הוא מראה למתרחש בחברה – מיקרוקוסמוס של החברה הישראלית.

מומלץ להיעזר גם בכתבות ובידיעות מהתקשורת: בקשו מהתלמידים לאסוף ידיעות על סכסוך בין קבוצות וידיעות על שיתוף פעולה בין קבוצות. בהמשך נסו לבחון איך סכסוכים משפיעים על יחסים בין קבוצות, ואיך שיתוף פעולה משפיע על יחסים בין קבוצות.